

UMUMTA'LIM MAKTAB O'QUVCHILARIDA KREATIVLIK KOMPETENSIYALARNI RIVOJLANTIRISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH

Yakubova M. Yu.

*Chirchiq davlat pedagogika universiteti
Texnologik ta'lim kafedrasida katta o'qituvchisi,
pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)*

Tayanch so'zlar: kreativlik, iqtidorlilik, modernizatsiya, texnologiya, pedagogik kreativlik, kasbiy innovatsion kompetentlik, axborot-kommunikatsiya, kompetensiya, disput, diskussiya, milliy mentalitet va stereotiplar, diagnostika, tafakkur, istiqbolni

Ключевые слова: креативность, талант, модернизация, технология, педагогическое творчество, профессиональная инновационная компетентность, информационно-коммуникативная компетентность, спор, дискуссия, национальный менталитет и стереотипы, диагностика, мышление, перспектива

Key words: creativity, talent, modernization, technology, pedagogical creativity, professional innovative competence, information and communication competence, dispute, discussion, national mentality and stereotypes, diagnostics, thinking, perspective

РЕЗЮМЕ:

Maqolada bo'lajak pedagog kadrlarda kreativlik kompetensiyalarni shakllantirish ahamiyati va zarurligi, ta'limni modernizatsiyalash sharoitida ilmiy-amaliy bilimlarini chuqurlashtirish, ta'lim-tarbiya samaradorligini sifat bosqichiga ko'tarish, pedagogik kreativlik kompetensiyalarni shakllantirish haqida fikrlar bayon etilgan. Shuningdek, muallif pedagoglarda kreativ faoliyatni tashkil etishga imkon beradigan malakalarni aytib o'tgan.

РЕЗЮМЕ:

В статье раскрывается важность и необходимость формирования творческих компетенций у будущих педагогических кадров, углубления их научных и практических знаний в условиях модернизации образования, поднятия эффективности образования на качественный уровень, формирования педагогических творческих компетенций. Также автор упомянул навыки, которые позволяют педагогам организовать творческую деятельность.

SUMMARY:

The article reveals the importance and necessity of forming creative competencies among future teaching staff, deepening their scientific and practical knowledge in the context of modernizing education, raising the effectiveness of education to a qualitative level, and forming pedagogical creative competencies. The author also mentioned the skills that allow teachers to organize creative activities.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi “2022-2026-yillarga mo‘ljallangan yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-60-sonli Farmonida mamlakatda amalga oshirilayotgan ijtimoiy-iqtisodiy islohotlar, rivojlangan xorijiy mamlakatlarning ilg‘or tajribalari hamda ilm-fan va zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalariga asoslangan holda tashkil etish, ma‘naviy barkamol va intellektual rivojlangan shaxsni tarbiyalash ko‘zda tutilgan.

Xalqaro pedagogik amaliyotda ta‘lim oluvchilarning shaxsiy muhim sifatlarini shakllantirish va rivojlantirish muhim o‘rin egallaydi. Shu nuqta‘i nazardan umumta‘lim maktablari o‘quvchilarining kreativ fikrlash ko‘nikmalari muhim hisoblanadi. Unda, milliy, umuminsoniy va ma‘naviy qadriyatlar asosida o‘quvchilarni tarbiyalashning samarali shakllari va usullarini, o‘quv-tarbiya jarayoniga pedagogik va zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish kabi vazifalar belgilangan. Shu o‘rinda o‘quvchilarning kreativlik kompetentlikka ega bo‘lishlarda o‘qituvchi yo‘llanmasi, ko‘rsatmasi, topshiriqlari muhim rol o‘ynaydi. Shuning uchun o‘qituvchi doimo izlanishda bo‘lishi, fanga qandaydir bir yangiliklar olib kirishga intilishi, o‘zining odobi, kasbiy sifatleri bilan boshqalarga o‘rnak bo‘lishi darkor. O‘z ustida ishlaydigan ijodkor o‘qituvchilarning obro‘- e‘tibori, martabasi ulug‘ bo‘ladi.

Kreativlik (lot., ing. “create” – yaratish, “creative” – yaratuvchi, ijodkor) – individning yangi g‘oyalarni ishlab chiqarishga tayyorlikni tavsiflovchi hamda mustaqil omil sifatida iqtidorlilikning tarkibiga kiruvchi ijodiy qobiliyati ma‘nosini ifodalaydi. Shaxsning kreativligi uning tafakkurida, muloqotida, his-tuyg‘ularida, muayyan faoliyat turlarida namoyon bo‘ladi.

Kompetensiya – ta‘lim oluvchining nazariy bilimlarga asoslangan hamda aniq bir hayotiy holatlarda muammoli vaziyatlarni hal etishga qaratilgan, bugungi kun talab etayotgan mustaqillik, ijodkorlik, tadbirkorlik, tashabbuskorlik kabi kasbiy sifatleri rivojlantirishga yo‘naltirilgan faoliyat usullaridan foydalanish qobiliyatidir.

Hozirda ko‘plab ilm dargohlarida kreativlik kompetensiyalarni tarbiyalashga katta e‘tibor qaratilmoqda. So‘nggi yillarda yetakchi xorijiy mamlakatlarning ta‘lim tizimida o‘quvchilarda kreativlik sifatlarini shakllantirish masalasiga alohida, jiddiy e‘tibor qaratilmoqda, lekin shunga qaramay, ko‘pchilik o‘qituvchilar o‘zlarida hamda o‘quvchilarda kreativlik sifatlarini qanday qilib samarali shakllantirish tajribasini o‘zlashtira olmayotganligi tajriba-sinov ishlarimizda aniqlandi.

Shu boisdan pedagoglarning o‘quvchilarda kreativlik kompetensiyalarni tarbiyalashga e‘tibor qaratishlari maqsadga muvofiq hisoblanadi. Buning uchun

birinchi navbatda, kreativ tafakkur o'qituvchining o'zida mujassam bo'lishi zarur.

Quyida kreativlik kompetensiyalarni tarbiyalashning ba'zi mezonlarini keltiramiz:

1. O'z tafakkurini original, optimal yechimlar topish va ularni targ'ib qilishga qaratish, yangi g'oyalarni ishlab chiqishga o'zini undash;

2. Yangiliklardan yoki boshqa insonlar siz to'g'ringizda noto'g'ri tushunchaga borishidan cho'chimaslik;

3. Keng mushohada etishga harakat qilish, an'anaviy bo'lmagan usullardan foydalanish, o'z tafakkur tarzi, milliy mentalitet va stereotiplar qobig'idan chiqib ketishga urining, erkin ijodiy mushohada yuritish;

4. Agar birinchi tajriba muvaffaqiyatsiz bo'lsa ham, o'z tajribadan voz kechmaslik, noan'anaviy usullarda fikrlashni davom ettirish, masala yechimining boshqa variantlarini topishga harakat qilish, boshqa yo'llarni aqlan qidirib topish, davom etish;

5. Disput, diskussiya, bahs, munozaralar uchun doimo ochiq bo'lish, uni o'ziga qaratilganligiga ishonmaslik, bahsni to'g'ri tashkil qilish, o'z fikrini har qanday bahslashuv jarayonida nazorat qilib borish;

6. Tushunarsiz narsa va hodisalarning mohiyatini anglashga harakat qilish;

7. An'anaviy usullarda faoliyat olib borishdan voz kechish, yangi usullarda ishlashga urinib ko'rish;

8. Yangi g'oyalardan qo'rqmaslik, ularni albatta keng qo'llash kabilar.

Bugungi kunda dunyo ta'lim hamjamiyati, pedagogika va psixologiya oldida ta'lim muassasalarida shaxsni optimal rivojlantirish vazifasi turibdi. XXI asr yoshlarini bilimlarni o'zlashtirishda ertangi jamiyatga tayyorlashda nafaqat an'anaviy, balki noan'anaviy kreativ tafakkurga ega bo'lgan kadrlar qilib tayyorlashimiz zarur. Zero, zamonaviy ta'lim taraqqiyoti yangi bilim, malaka va g'oyalar hisobiga rivojlanadi. Bu esa o'z o'rnida jamiyat taraqqiyoti, xalq farovonligi va davlatimiz ravnaqi uchun xizmat qiladi. Insonning ijtimoiy faolligi, qobiliyati barcha muvaffaqiyatlarining garovidir. Chunki har bir inson o'z mehnati, g'ayrati, intilishi bilangina faollashadi. O'qituvchi qanchalik yaxshi o'qitmasin yoki tarbiya bermasin, tarbiyalanuvchining o'zi harakat qilmasa, rivojlanish muvaffaqiyatli kechmaydi. Zero, barcha ma'naviy-axloqiy kamchiliklarning asosiy sababi ham insonning o'z faoliyatini to'g'ri yo'lga qo'ymaganligidadir.

Shuning uchun ham inson faoliyati uning rivojlanishi natijasi hamdir. Demak, shaxs faolligi asosida ijtimoiy faollik, tashabbuskorlik, ijodkorlik

xislatlarini shakllantirish – uning shaxslik imkoniyatlarini namoyon etishi orqali faoliyatini rivojlantirish muhim sanaladi.

Kreativlik muammo yoki ilmiy farazlarni ilgari surish, farazni tekshirish va o'zgartirish, qaror natijalarini shakllantirish asosida muammoni aniqlash, muammo yechimini topishda bilim va amaliy harakatlarning o'zaro qarama-qarshiligiga nisbatan ta'sirchanlikni ifodalaydi.

Boshqa har qanday sifat (fazilat) kabi kreativlik ham birdaniga shakllanmaydi. Kreativlik muayyan bosqichlarda izchil shakllantirib va rivojlantirilib boriladi. Ya'ni o'quvchida kreativ tafakkur va kreativ fikrlash shakllantirilishi lozim.

Kreativ tafakkur jamiyat taraqqiyotining yangi bosqichlarini ta'minlash uchun xizmat qiladigan noan'anaviy fikrlash qobiliyati va taraqqiyot omillarini ta'minlashga yo'naltirilgan tafakkur hisoblanadi.

Kreativ tafakkur rivojlangan davlatlarni xalq xo'jaligining barcha tarmoqlarida eng quyi bosqichdan tortib eng yuqori darajalargacha kreativ tafakkur talab qilinadi. Chunki u jamiyat taraqqiyotida uning takomili, o'sishi, rivojlanishi, kengayishi va mo'tadil saqlanishining vositasi hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan pedagogik faoliyatda shunday o'qitishni tashkil etish kerakki, o'quvchi kreativ fikrlovchi, kelgusida zamonaviy jamiyat va ishlab chiqarishda muhim rejalashtirish, tashkillashtirish, tahlil qilish, asoslash, motivatsiyalash, nazorat qilish kabi funksiyalarni kreativ tashkil etish imkoniyatiga ega bo'lsin.

Kreativ tafakkur inson ma'naviyati, tarbiyasi, bilimi, intellekti, iqtidori kabilarni ishlata olish qobiliyatini o'z ichiga qamrab oladi. Demak, har bir fan o'qituvchisi o'quvchilarda mana shu xislatlarni pedagogik diagnostika metodlari orqali aniqlagan holda, uni shakllantirish va rivojlantirishi zarur.

Buning uchun o'qituvchi o'quvchilarni ong, tafakkur va aqlni barcha yo'nalishlarda istiqbolni ko'rish va anglashga o'rgatish, ularda tafakkur aqlning peshqadamligi, tafakkurning noan'anaviyligi, oldindan bashoratlay olish, ya'ni prognoz qila olish kabi xususiyatlarni pedagogik jarayonda maqsadli shakllantirilishi kerak.

Har qanday muammoning yechimi bo'yicha bir emas bir nechta yechimlarni ko'rsata olish, hamda ularning barchasini o'ziga xos ijobiy va salbiy tomonlarini har tomonlama asoslab berish, ko'pchilik o'ylab ko'rmaydigan masalaning boshqa jihatlarini ham ochib berish kabi aql peshqadamligiga ega bo'lish;

Zamonaviy taraqqiyot uchun yangi yo'nalishlar va yo'llarni ko'ra bilish, ularni tafakkur qila olish va shakllantira bilish, faoliyatni yangilash, faoliyatdagi masalalar yechimini yangi yo'nalishlarini topa bilish kabi noan'anaviy tafakkurga ega bo'lish;

O‘z mehnat faoliyati sohasidagi istiqbol o‘zgarishlarning mohiyati, zaruriyati, amalga oshirilish muddatlarini tafakkur orqali oldindan anglash kabi prognoz, bashorat qila olish kabi xususiyatlar uzluksiz ta’lim jarayonida shakllanishi va takomillashishi o‘qituvchining ta’lim-tarbiya jarayonini qanday tashkil etishiga bog‘liq

“Texnologiya” fani o‘quvchilarga qiyinchiliklarni yengib o‘tishda yordam beradi hamda ularning bilimlarini va butun ta’lim jarayonini tashxis qiladi. O‘z navbatida o‘quvchilarning faoliyati o‘quv jarayonida o‘rganishga, bilim, ko‘nikma hamda malakalarni egallashga, o‘zini jamiyatga foydali faoliyatga tayyorlashga yo‘naltiradi. Ta’lim jarayonida o‘quvchilarning faoliyati ko‘p qirrali yo‘nalgan harakatni ifodalaydi va bu harakat bilishga doir vazifalarni hal qilishda ularga katta yordam beradi.

Shu sababli “Texnologiya” fanini o‘qitish sifatini yaxshilash, samaradorligini oshirish, o‘qituvchi va o‘quvchilar, o‘quvchi va o‘quvchilar guruhi, shuningdek, jamoa o‘rtasida o‘zaro hamkorlikni qaror toptirish, g‘oyaviy va ruhiy birlikka erishish, yagona maqsad sari intilish, har bir ta’lim oluvchining ichki imkoniyatlarini ro‘yobga chiqarish, shaxs sifatida namoyon bo‘lishi uchun zarur shart-sharoit hamda muhitni yaratishda katta imkoniyatlarga ega.

Adabiyotlar:

1. Ўзбекистон Республикаси Ўзбекистоннинг 2020 йил 6 ноябрдаги “Янги тараккиёт даврида таълим-тарбия ва илм-фан соҳаларини ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-6108-сонли фармони. www.lex.uz
2. Якубова М.Ю. Умумтаълим мактаблари ўқувчиларида креатив компетенцияларни такомиллаштириш/ Муғаллим-республика илмий-амалий журнали, 2020 йил. 1/1-сон, . –Б. 69-71 (ISSN 2181- 7138)
3. Torrance, E.P. Torrance Tests of Creative Thinking. – Scholastic Testing Service, Inc., 2004.
4. Белогуров А.Ю. Реализация компетентностного подхода в образовательном процессе // Педагогика. 2012. No 12. С. 6–13
5. Арипджанова Альфия Равильевна Развития креативного потенциала педагогов высших образовательных учреждений в условиях дис. .пед. фан. ном. –Т.: 2017. -194 б.,
6. 15. Ибрагимова Гулсанам Нематовна. Интерфаол ўқитиш методлари ва технологиялари асосида ўқувчиларнинг креативлик қобилиятларини ривожлантириш. дис. .пед. фан. ном. –Т.: 2017. -194 б.